

En introduktion till forskningsområdet inkomst- ojämlikhet och hälsa

BOKANMÄLAN

Ända sedan *The Spirit Level* (Pickett och Wilkinson 2009) kom ut har sambandet mellan hälsa och inkomstojämlikhet diskuterats flitigt runtom i Europa. I debatten framställs ofta sambandet som säkerställt och färdigutrett. I verkligheten pågår forskningen fortfarande i allra högsta grad, då det saknas svar på en rad frågor, såsom hur starka bevis det egentligen finns för ojämlikhetseffekten, hur stor den är om den existerar, vilka mekanismer som gör att en ojämlik inkomstfördelning skapar ohälsa, etc. Syftet med *Blir vi sjuka av inkomstskillnader?* är att återge det aktuella forskningsläget kring sambandet mellan ojämlikhet och hälsa. Forskningen på området sträcker sig flera årtionden bakåt i tiden och i dag finns hundratals tvärvetenskapliga artiklar publicerade på temat hälsa och inkomstojämlikhet. Trots den stora mängden forskning på området har sambandet inte kunnat säkerställas. Författarna försöker ge läsaren insikt i varför det är svårt att fastställa om ojämlikhetseffekten existerar. I boken diskuteras alltifrån definitioner av hälsa och ojämlikhet till data, teori, empirisk metod och tolkning av resultat. Boken är främst avsedd för universitetsstudier på grundnivån inom ämnena medicin, sociologi och nationalekonomi, men den är även läsbar för den som i sin yrkesutövning arbetar med folkhälsa. Boken omfattar drygt 100 sidor och är lättläst och översiktlig. Den introducerar läsaren till ämnet på ett grundligt och pedagogiskt sätt.

Författarna inleder kapitel 1 med ett diagram som visar en stark negativ samvariation mellan genomsnittlig livs-

längd och inkomstojämlikhet. De ställer sig sedan frågan: *Kan det vara så att människor i länder med större inkomstklyftor som en effekt av detta lever kortare liv?* Författarna går därefter kortfattat igenom de två teser som i dag genomsyrar forskningen på området. Den första tesen, av professor Marmot, är att sociala jämförelser har en avgörande betydelse för individers hälsa och att den relativa positionen i en fördelning påverkar hälsan för individer längst ner i hierarkin. Den andra tesen, av professor Wilkinson, är att inkomstojämlikhet är negativ för allas hälsa, oavsett var i hierarkin man befinner sig.

I kapitel 2 och 3 redogörs för de vanligaste måtten på hälsa och inkomstojämlikhet. Det finns en mängd olika hälsoindikatorer, både objektiva och subjektiva, som fångar in olika aspekter av hälsa. Författarna diskuterar dessa och belyser svårigheten i att välja rätt mått, då olika mått kan resultera i olika resultat. Ett exempel som nämns är hälsomåtten förväntad livslängd och kroppsmasseindex (BMI). Både förväntad livslängd och BMI har under de senaste 20 åren ökat i Sverige. Det förstnämnda måttet indikerar dock att folkhälsan har förbättrats, medan det andra måttet i stället tyder på att folkhälsan har försämrats, då andelen överviktiga har ökat under denna period.

Det är ännu fler frågor att ta ställning till när ojämlikhet ska mätas. Några exempel är: Vilken typ av inkomst ska användas? Under vilken period och mellan vilka personer ska ojämlikhet mätas? Med vilket statistiskt mått ska ojämlikhet mätas? I kapitel 3 diskuterar författarna många av de utmaningar forskare ställs inför då de ska mäta ojämlikhet. Exempelvis varierar en persons inkomst över tid. Det är därför inte säkert att inkomsten vid ett givet tillfälle är representativ för personens verkliga ekonomiska status. Ett annat exempel är valet av sta-

Andreas Bergh,
Therese Nilsson
och Daniel Waldenström: *Blir vi sjuka av inkomstskillnader? En introduktion till sambanden mellan inkomst, ojämlikhet och hälsa*, Studentlitteratur, 2012, 129 sidor, ISBN 978-91-440-8236-3.

Då en av författarna är redaktör för *Ekonomisk Debatt* har redaktionsrådets ordförande, Eskil Wadensjö, valt recensent.

tistiskt mått för att mäta inkomstjämlighet. Här illustrerar författarna mycket pedagogiskt hur olika ojämlikhetsmått kan ge olika utslag vad gäller vilket typ av samhälle som är mest jämlikt.

En fråga som de allra flesta läsare utan förkunskaper i ämnet nu troligtvis har hunnit ställa sig är varför inkomstspridningen i samhället kan tänkas påverka hälsa. I kapitel 4 får den nyfikne läsaren äntligen svar på denna fråga. Författarna presenterar i detta kapitel fyra tänkbara mekanismer som kan ligga bakom ett samband mellan inkomstjämlighet och hälsa. Sociala jämförelser är en sådan mekanism. Människor tenderar att jämföra sig med varandra. När skillnaderna är stora kan jämförelsen framkalla social stress, vilket skulle kunna leda till ohälsa.

En annan mekanism är tillit. Om ojämlikhet tolkas som en signal att vissa personer i samhället agerar opålitligt och gynnar sig själva på andras bekostnad, eller om människor är mer benägna att lita på personer relativt lika dem själva, skulle stora inkomstskillnader kunna leda till låg tillit, som i sin tur skapar ohälsa via stress.

Ojämlika samhällen kan också tänkas försumma hälsofrämjande investeringar och i stället föra en politik som i större utsträckning gynnar höginkomsttagare. Detta för att höginkomsttagare är mer benägna att engagera sig i den politiska processen och därmed har större chans att påverka besluten för att gynna sina egna intressen.

Den sista mekanismen som tas upp är kriminalitet och våld. I ojämlika samhällen har låginkomsttagare mer att vinna på att stjäla från dem med högre inkomster. Om den ekonomiska situationen upplevs som bestående kan detta också leda till frustration och våld. Förutom våldets direkta hälsokonsekvenser är det troligt att dessa samhällen präglas av större oro för våld.

Kapitlet avslutas med en diskussion om huruvida all ojämlikhet är av ondo eller ej. Exempelvis kan en hög avkastning på utbildning ge drivkrafter för människor att utbilda sig, vilket sannolikt är positivt för såväl dem själva som för samhället i helhet. Författarna skissar på ett tänkbart samband mellan ojämlikhet och hälsa där ojämlikhetseffekten är positiv vid låga nivåer av ojämlikhet men negativ vid höga nivåer.

I kapitel 5 diskuterar författarna metodologiska aspekter kring forskningen om sambandet mellan inkomstjämlighet och hälsa. Några begrepp som avhandlas är omvänt orsakssamband, skensamband och skillnaden mellan statistisk och ekonomisk signifikans. Författarna visar också med ett empiriskt exempel hur man ska tolka punkttestimat. Mitt intryck är att författarna vill ge läsaren de grundläggande verktyg som behövs för att kunna tyda och kritiskt granska en enklare statistisk analys. Jag tycker att författarna lyckas väl med detta. Framför allt gillar jag diskussionen om skillnaden mellan statistisk och ekonomisk signifikans. Alltför ofta fäster forskare endast vikt vid den statistiska signifikansen och förbiser då att tolka effekternas storlek. Författarna illustrerar skillnaden mellan statistisk och ekonomisk signifikans med ett tankeexperiment som jag tror ger läsaren en god intuition till varför ett icke statistiskt signifikant samband ändå kan vara av betydelse. Jag tycker att detta kapitel är mycket pedagogiskt upplagt. Endast på några få ställen skulle genomgången eventuellt kunna vara mer grundlig.

Bokens sjätte kapitel handlar om aggregerade data och individbaserade data. De allra flesta studier på området har använt aggregerade data för att analysera sambandet mellan inkomstjämlighet och hälsa. Men ett observerat samband på aggregerad nivå behöver inte nödvändigtvis betyda att det finns

ett samband på individnivå. Med aggregerade data kan man exempelvis inte särskilja sambandet mellan inkomstojämlikhet och hälsa från sambandet mellan inkomst och hälsa. Författarna diskuterar inkomstojämlikhetshypotesen, den absoluta inkomsthypotesen och den relativa inkomsthypotesen samt går igenom aggregeringsproblemet (Gravelle 1998). Kapitlet innehåller en rad exempel och illustrationer. En invändning jag har är dock att de tre hypoteserna borde ha lyfts fram redan i kapitel 4 som beskriver den teoretiska bakgrunden till varför ett samband mellan ojämlikhet och hälsa kan uppstå.

Efter att ha diskuterat problemen med aggregerade data fortsätter författarna i kapitel 7 att gå igenom den individdatabaserade forskningen på området. Kapitlet ger en övergripande sammanfattning av forskningslitteraturen och vilka resultat som går att utläsa. I kapitlet diskuteras studier med fokus på objektiva och subjektiva hälsomått, fördröjda effekter av ojämlikhet på hälsa, ojämlikheten inom ett land, länderjämförelser, absolut inkomst och relativ inkomst. Utifrån kapitlet går det att utläsa att det i litteraturen inte finns några tydliga belägg för ett samband mellan inkomstojämlikhet och hälsa. Författarna understryker att mekanismerna bakom sambandet mellan inkomstojämlikhet och hälsa är vaga och att en tydligare teori skulle kunna klargöra vilka hypoteser som kan testas för att på så vis generera mer entydiga resultat.

Författarna beskriver i det sista kapitlet den omtalade studien av Redelmeier och Singh (2001), med det uppseendeväckande resultatet att skådespelare som har vunnit en Oscar i genomsnitt lever hela fyra år längre än andra skådespelare. Artikeln har spritts i många

sammanhang, trots att det har uppdragats att sambandet beror på ett metodfel och helt försvinner då en justering för felet görs. Författarna drar en parallell med inkomstojämlikhetseffekten och de korrelations samband på aggregerad nivå som alltför ofta lyfts fram som ett orsakssamband, trots att dessa är otillräckliga för att besvara om vi mår dåligt av inkomstskillnader.

Mitt intryck av denna lärobok är att den är övergripande och lättläst. Författarna visar genomgående i boken upp sin pedagogiska styrka genom att ständigt förse läsaren med beskrivande och illustrerande exempel. Jag tycker att författarna lyckats väl med syftet och att boken har många styrkor. En eventuell svaghet är att olika begrepp på några ställen i boken blandas ihop, vilket gör texten mer svårsläslig. Exempelvis tycks begrepp som ojämlikhet i personlig välfärd, inkomstojämlikhet, ekonomisk ojämlikhet och materiell ojämlikhet användas som synonymer.

Boken är framför allt avsedd för universitetsstudier på grundnivå men jag rekommenderar den även till studenter på avancerad nivå som snabbt vill få en överblick över ämnet.

Susan Niknami

Fil dr, SOFI, Stockholms universitet

REFERENSER

Gravelle, H (1998), "How Much of the Relation between Population Mortality and Unequal Distribution of Income Is a Statistical Artifact?", *British Medical Journal*, vol 316, s 382–385.

Pickett, K och R Wilkinson (2009), *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, Allen Lane, London.

Redelmeier, D och S Singh (2001), "Survival in Academy Award-Winning Actors and Actresses", *Annals of Internal Medicine*, vol 134, s 955–962.